

Försvvarshögskolan

Från insatsförsvar till invasionsförsvar:
**Försvvarsmaktens officerare och krigets
lagar.**

Författare		Program/Kurs
Mj Markus Gunnarsson		HOP1
Handledare		
		Antal ord: 13963
Dr Erik Wikberg	Beteckning	Kurskod
	Självständigt arbete magisteruppsats, krigsvetenskap	2O015
FRÅN INSATSFÖRSVAR TILL INVASIONSFÖRSVAR: FÖRSVARSMAKTENS OFFICERARE OCH KRIGETS LAGAR		
Sammanfattning:		
<p>Genom internationella avtal och svensk lagstiftning har Försvarsmakten ett uppdrag att tillse att personalen inom organisationen har en tillfredställande utbildning och kunskap om krigets lagar. Då upplevelsen är att folkrätten förenklas bort under övningar kan frågan ställas hur pass införlivade är dessa regler inom Försvarsmakten. Syftet med detta arbete är att se hur väl officerarnas attityd och inställning till krigets lagar harmoniserar med det som uttrycks i Försvarsmaktens styrande dokument.</p> <p>Resultatet av undersökningen visar på en stark införlivning av krigets lagar inom Försvarsmakten. Den är så stark att den upplevs tas för given. Samtidigt som införlivningen är stark så identifieras stora brister i organisation, kunskap och tillämpning av krigets lagar. Det finns en övertro som saknar stöd i vår verksamhet när det kommer till vår förmåga att följa krigets lagar i händelse av krig. Mest överraskande var upptäckten att erfarenhet från internationell tjänst ökar risken för misstolkning och förvanskning av krigets lagar.</p> <p>Försvarsmakten och Försvarshögskolan bör ta del av den forskning som sker inom området för etiskt handlade och utveckla hur utbildning och träning sker inom ramen för krigets lagar.</p>		
Nyckelord:		
Krigets lagar, Folkrätt, Försvarsmakten, Officerare, Försvarshögskolan		

Innehåll

1. INLEDNING	5
1.1. Bakgrund och kontext	5
1.2. Syfte och frågeställning.....	6
1.3. Forskningsfrågor	7
1.4. Urval och avgränsningar.....	7
1.5. Begreppsanvändning	8
2. TEORI	9
2.1. Att mäta reglers införlivning och förstå efterlevnad	9
2.2. Utveckling av etisk förmåga.....	10
2.3. Psykologiska förklaringsmodeller.....	11
2.4. Attityder i världen	11
2.5. Sammanfattning av teorier	12
3. METOD	12
3.1. Metodologi	12
3.2. Metoder	13
3.3. Operationalisering	13
3.3.1. Enkätundersökning	14
3.3.2. Intervjuer	14
3.4. Validitet och reliabilitet.....	14
4. RESULTAT OCH DISKUSSION	15
4.1. Våra doktriner och teoretiska perspektiv.....	16
4.2. Demografiska resultat.....	16
4.3. Enkäten del 1: Vad tycker du?.....	17
4.3.1. Fråga 1 och 2: Upplevd kompetens och utbildning.....	17
4.3.2. Fråga 4 och 5: Synen på krigets lagar.....	20
4.3.3. Fråga 6 och 7: Skäl till efterlevnad.....	21
4.4. Enkäten del 2 - Agerande i krig.....	23
4.4.1. Fråga 8 och fråga 10: Att anfälla skyddade föremål	23
4.4.2. Fråga 12 och 14: Överflödiga skada.....	25
4.4.3. Fråga 16: Rätten till sjukvård	26
4.4.4. Fråga 17: Planering och bedömning.....	26
4.5. Enkäten del 3 – Situationer.....	27
4.5.1. Fråga 18 och 20: Kombattanter	27
4.5.2. Fråga 22 och 24: Krigsfångar	29

4.6.	Intervjuerna	31
4.7.	Sammanfattning resultat och diskussion	33
4.8.	Framtida forskning	33
5.	SLUTSATSER	34
6.	REFERENSER	35

1. Inledning

1.1. Bakgrund och kontext

Att följa soldatreglerna har sedan min värnplikt varit en självklarhet. Jag har i all enkelhet kunnat redogöra för innebörden av dem utan att ordagrant kunnat presentera dem: En svensk soldat anmäler alla brott mot krigets lagar till högre befäl, punkt! Synen på mig själv och mina kamrater var tydlig, en svensk officer följer krigets lagar.

Den synen fanns med mig ända tills den dagen då jag, tillsammans med cirka 80 kollegor ställdes inför frågan: ”Skulle du använda våld eller hot om våld för att få en terrorist att erkänna var han placerat en bomb som kommer skada civila kvinnor och barn?” Jag och flertalet av mina kamrater räckte upp handen. Föreläsaren såg ut som jag brukade göra när jag ville skälla ut soldater för deras enfald. Föreläsaren gick igenom punkt för punkt vad som var fel med våra resonemang och visade med all tydlighet att vi som räckt upp handen hade skjutit oss själva i foten.

Flera år senare under en arméövning kom en övningsorder som sa att alla kompanier skulle tillse att det fanns fotograferingsutrustning för att ”dokumentera motståndarens brott av krigets lagar”. Den naturliga frågan blir då: Skall inte alla brott dokumenteras eller kan inte svenska soldater begå krigsbrott?

Under samma övning hamnar jag i konflikt med en yngre kollega som menar att *Rules of Engagement* (insatsregler) måste råda och man endast skjuter i självförsvar. Då övningens kontext är i nationellt försvar försöker jag påpeka att en kombattant får bekämpas även om denne inte skjutit. Blicken jag får är full av misstro.

När jag gjorde mitt förarbete till denna uppsats fick jag möjligheten att sitta med på en utbildning i mänskliga rättigheter inom Försvarsmakten. När PowerPointbilden med förbud mot tortyr kom upp sa läraren: ”Ja, den här behöver jag inte gå djupare in i, ni fattar.” Är detta ett uttryck för en syn på oss som föregångsmän inom etik och moral? Vi behöver ingen djupare förklaring för vi vet att det är fel?

År 2010 utkom *Svensk manual i humanitär rätt*, en bilaga till arbetet *Folkrätt i väpnad konflikt* från den av regeringen instiftade Folkrättskommittén.¹ Den tydliggör de folkrättsliga regler Sverige bundit sig till att följa genom internationella avtal samt utgör en vägledning för att militärt beslutsfattande ska följa den humanitära rätten.² Min frågeställning berör hur väl införlivade dessa regler är i Försvarsmakten.

Kunskap om folkrätt i väpnad konflikt, eller krigets lagar, handlar inte bara om att följa ett regelverk. Det handlar också om militär effekt. En låg kunskap om krigets lagar kan leda till att militära förband underlåter sig att genomföra operationer eller krigshandlingar som är lagliga enligt krigets lagar av en rädsla att bryta mot dessa regler. Därigenom skapas en militär fördel för en eventuell motståndare som kan nyttja vår osäkerhet emot oss. I detta ligger även en stridsekonomisk aspekt. Att välja rätt vapen för uppgiften skapar en större uthållighet på förbandet och i slutändan påverkar det Sveriges försvarsförmågas uthållighet.

Vidare bygger militära organisationer på sammanhållning och förtroende det vill säga en god gruppdynamik. Brott mot krigets lagar kan urholka dessa när personal hamnar i konflikten mellan social sammanhållning och behovet av att visa moralisk mod.³ Denna konflikt kan därigenom ge

---

¹ Folkrättskommittén, ”SOU 2010:72 Folkrätt i väpnad konflikt” (2010).

² Folkrättskommittén, ”Svensk manual i humanitär rätt m. m. SOU 2010:72” (2010). Förord.

³ Peter Olsthoorn, ”Courage in the Military: Physical and Moral” (2007) 6 *Journal of Military Ethics* 270.

oönskade konsekvenser på ett förbands effektivitet då samarbetsförmåga och tillit kan förändras till det sämre.

Personer som begår övergrepp är oftast inte personer med psykologiska diagnoser likt psykopati eller narcissism. Psykologen Stanley Milgram visade med sina experiment att människor följer order och direktiv från personer de ser som sina överordnade.⁴ Forskning visar även att god kunskap om regelverk, i detta fall krigets lagar, motverkar överträdelser.⁵ I en militär kontext blir det således av högsta vikt att officerare, i sin roll som överordnade, har en god kunskap och kan tillämpa krigets lagar.

Den militäre teoretikern Basil Liddell-Hart menar att en nation måste eftersträva att ha kraft kvar efter ett krig för att kunna ta vara på den efterkommande freden.⁶ Forskning och intervjuer visar på negativa hälsoeffekter såsom PTSD (Post Traumatic Stress Disorder) hos människor som genomfört eller bevittnat övergrepp.⁷ Vidare visas också på långvariga negativa effekter på tilltron till den politiska ledningen hos en befolkning som blivit utsatt för övergrepp.⁸ Det är således avsevärt viktigt ur ett samhälls- och individperspektiv att krigets lagar följs i en konflikt oavsett om Sverige genomför invasionförsvar eller internationella insatser.

1.2. Syfte och frågeställning

Som bakgrunden visar har det upplevts i diskussioner och övningar att uppfattningen är att svenska officerare mycket väl skulle följa krigets lagar i händelse av krig. Intrycket är att det råder ett synsätt grundat på Sverige som ett föregångsland avseende demokrati, mänskliga rättigheter, etik och moral, så ger det per automatik en god förmåga att följa krigets lagar. Frågeställningarna har således ett etnografiskt ursprung.⁹

I sitt arbete *Folkrätt i praktiken* från 2013 intervjuar Hilda Hagberg svenska soldater i Afghanistan som menar att utbildningen i folkrätt de fått innan insats inte är tillräcklig.¹⁰ De intervjuade soldaterna menar att de är rädda för att bryta mot reglerna och därigenom tvekar innan de agerar vilket då kan skapa en fördel för en eventuell motståndare. Avslutningsvis pekar hon på följande: ”Rädslan att bryta mot folkrätten finns med dem, men det hindrar inte dem att göra ett bra jobb som soldat.”¹¹

Detta upplevs motsägelsefullt. Jag kan inte reglerna och är därigenom rädd att bryta mot dem, men det gör inte att jag gör ett dåligt jobb? Samtidigt skulle även detta kunna vara ett uttryck för vår uppfattning om oss själva som etiska och moraliska föregångsmän.

Syftet med detta arbete blir således ett försök att mäta om officerskårens syn på krigets lagar är i samklang med det synsätt som presenteras från Försvarsmakten. Följer de samma teoretiska perspektiv? Denna uppsats är alltså ett explorativt försök att svara på ett antal frågeställningar men även ur svaren söka nya frågor för vidare forskning inom ämnet.

---

⁴ Stanley Milgram och Bo Greider, *Att lyda auktoriteter* (1:a edn, Bokförlaget Hansson & Bruce 2020).

⁵ Geoffrey PR Wallace, ”Condemning or Condoning the Perpetrators? International Humanitarian Law and Attitudes Toward Wartime Violence” (2019) 44 *Law and Social Inquiry* 192.

⁶ Basil Henry Liddell Hart, *Strategy* (2:a edn, Meridian Printing 1991).

⁷ Richard A Kulka and others, ”Contractual Report of Findings from the National Vietnam Veterans Readjustment Study”, vol 27709 (1988); Eric Fair, ”An Iraq Interrogator’s Nightmare” *Washington Post* (2007).

⁸ Ji Yeon Hong och Woo Chang Kang, ”Trauma and stigma: The long-term effects of wartime violence on political attitudes” (2017) 34 *Conflict Management and Peace Science* 264.

⁹ Matthew David och Carole D Sutton, *Samhällsvetenskaplig metod* (Studentlitteratur AB 2016) 135.

¹⁰ Hilda Hagberg, ”Folkrätt i praktiken” (Lunds universitet 2013).

¹¹ Ibid.

1.3. Forskningsfrågor

Inom den humanitära rätten finns ett krav på utbildning och Sveriges regering ställer krav på att svenska soldater och sjömän minst ska få utbildning i Soldatreglerna.¹² Soldatreglerna är åtta praktiska regler som tagits fram ur de grundläggande principerna inom den humanitära rätten.¹³ Ur detta krav presenteras den första forskningsfrågan:

Fråga 1: Hur är svenska officerares attityd till och kännedom om krigets lagar och upplever de att de kan tillämpa dessa som soldat och sjöman?

Djupare utbildning med syfte till en högre förståelse för humanitär rätt ges under Officersprogrammets (OP) första termin under utbildningsåren 2020-2023.¹⁴ Detta upplägg har funnits i liknande form i tidigare officersutbildningar innan 2007, exempelvis Yrkesofficersprogrammet (YOP) som föregick OP. Hur dessa akademiska kurser påverkar beteendet och värderingar är svårt att bedöma.¹⁵ En studie på polisutbildningar visar att ett förhållningssätt där man i praktiska situationer försöker tillämpa etiska regler har en högre förmågeutveckling än enbart teoretiska studier.¹⁶ Då officersutbildningen i detta avseende i sin art är mestadels teoretisk presenteras härmed den andra frågeställningen:

Fråga 2: Hur väl överensstämmer officerarnas uttryckta värderingar med krigets lagar?

Då utbildning i humanitär rätt sker inom skolstegen samt att Försvarmakten återgår till att öva nationellt försvar, hur väl anser sig officerarna kunna tillämpa dessa regler i planering och bedömningsarbete inom staber på bataljons-, brigad- samt på operativ nivå.

Fråga 3: Upplever svenska officerare att deras förmåga att tillämpa krigets lagar praktiskt i planering och genomförande på högre nivåer är tillräcklig?

1.4. Urval och avgränsningar

Den population som ämnas undersökas är officerare inom svenska Försvarmakten. Urvalet består av studerande på Högre Officersprogrammet (HOP) under hösten 2020. Detta omfattar deltagare i kurserna som genomförs 2019-2021, samt 2020-2022. Programmet innehåller representanter från samtliga vapengrenar. Deltagarna innehåller officerare både med äldre officersutbildningar det vill säga innan akademiseringen, samt officerare som genomgått det numera treåriga Officersprogrammet.

Bägge programmen är så kallade nivåhöjande och ämnar lyfta dugliga och erfarna officerare till högre befattningar inom Försvarmakten. Dessa officerare har valts ut av sina respektive förband och bör därför ses som att inneha god kompetens och erfarenhet inom den militära professionen.

---

¹² Kristina Lindvall, Cecilia Tengroth och Dick Clomé, "Information om den humanitära rätten" (Totalförsvarets folkrättsråd, Försvarsdepartementet) 21.

¹³ Folkrättskommittén (n 1) 95.

¹⁴ Försvärshögskolan. *Utbildnings- och kursplaner officersprogrammet 20-23*.

<https://www.fhs.se/studentportalen/studera/mina-studier/kursplan-och-kurslitteratur/utbildnings--och-kursplaner-officersprogrammet-20-23.html> (Hämtat 2020-08-07)

¹⁵ Martin L Cook, "Military ethics and character development" i George Lucas (red), *Routledge handbook of military ethics* (Routledge 2015) 99.

¹⁶ Annelies De Schrijver och Jeroen Maesschalck, "The development of moral reasoning skills in police recruits" (2015) 38 *Policing* 102.

Samtidigt kan detta urval ses vara en nackdel då urvalet utelämnar de officerare som inte söker högre utbildning eller anses lämpliga. Detta kan påverka generaliserbarheten av resultaten. Jag vill hävda att resultatet av studien kommer att visa om det finns behov av vidare forskning där denna grupp tas med, eller om man ska se på urvalet som en produkt av ett system där antagandet kan göras att även övriga som kommer ur det systemet har liknande uppfattning.

För intervjuerna var målgruppen främst folkrättsföreträdarna inom Försvarmakten på Markstridsskolan (MSS), Sjöstridsskolan (SSS) samt Luftstridsskolan (LSS). Även inkluderades motsvarande på Logistikskolan (LogS), Försvarmakten Tekniska Skola (FMTS) samt Försvarsmedicinskt Centrum (FöMedC). Dessa personers intryck och uppfattning som de möter i sin befattning skapar ännu en dimension på svaren till forskningsfrågorna. Dessa personer kommer också i kontakt med de officerare som ej omfattas av urvalet till enkäten.

Undersökningen tar inte hänsyn till om reglerna skall nyttjas i en internationell väpnad konflikt eller en icke-internationell väpnad konflikt.¹⁷ Ofta vid internationella insatser i icke-internationella väpnade konflikter så finns det särskilda insatsregler. Denna undersökning innefattar inget sådant utan fokuserar på det som ges uttryck för i *Svensk manual i humanitär rätt* vad gäller krigets lagar.¹⁸

1.5. Begreppsanvändning

Folkrätt, Internationell Humanitär rätt, Krigets lagar: är begrepp som innefattar Haag- och Genèvekonventionerna som reglerar skyddet av skyddade personer inom en väpnad konflikt samt reglerar hur krig får föras mellan inom en väpnad konflikt. I denna studie likställs dessa då dessa är begrepp som betyder samma sak men nyttjas inom olika discipliner.

Stridsteknisk nivå – Avser i denna uppsats den nivå som handgripligen utför order och kommer i direkt kontakt med motståndaren. Omfattar soldat, grupp, pluton samt kompani i detta avseende. Själva ordet stridsteknik "...är metoder för att samordna eld och rörelse".¹⁹

Taktisk nivå – Den nivå som står för genomförandet genom att leda direkt underställda krigsförband.²⁰

Operativ nivå – Den högre militära ledningsnivån som omsätter politiska beslut till militärt handlande. Leder, planerar och samordnar de taktiska nivåerna.²¹

---

¹⁷ Röda Korset. Vad är krigets lagar? <https://www.rodakorset.se/krigets-lagar/aven-krig-har-regler/vad-ar-krigets-lagar/> (Hämtad 2020-08-10)

¹⁸ Folkrättskommittén (n 2).

¹⁹ Försvarmakten, *Operativ doktrin 2014 - OPD* (Försvarmakten 2014) 14.

²⁰ ibid 85.

²¹ ibid 15.

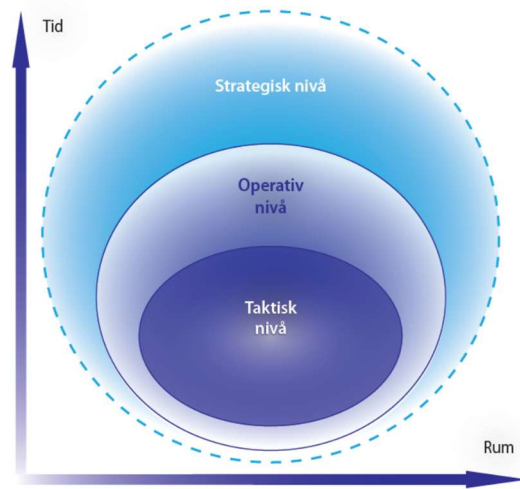

Bild 1: Principiell bild över de olika nivåerna.²²

2. Teori

2.1. Att mäta reglers införlivning och förstå efterlevnad

I boken *How the Geneva conventions matter?* visar Tannenwald och Evangelista på svårigheten att hitta bevis för hur pass införlivade krigets lagar är i parternas agerande i en konflikt.²³ De menar dock att genom att studera skillnaden mellan de mellersta och lägre delarna av en ledningshierarkis uppfattning om vad som är ett korrekt agerande med vad den överordnade ledningen beordrar, kan man dra slutsatser om hur införlivade dessa regler är. Enligt dem så skulle svar som visar på att ligga nära det som uttrycks i Försvarsmaktens styrande dokument visa på att krigets lagar är starkt införlivade i Försvarsmakten.

Det finns dock en svaghet i detta och det är att dessa mätningar görs i fredstid. Forskning visar att normer och beteenden förskjuts när människor utsätts för stress, exempelvis att utsättas för hot som riskerar liv och svår skada.²⁴ Således kan man inte entydigt dra slutsatsen att en stark införlivning av krigets lagar i en organisation innebär att krigsbrott kommer att begås, dock kan man dra slutsatsen att det finns goda förutsättningar för att de riskerna ska minimeras.

Författarna menar att brott mot internationell humanitär rätt kan bero på beslut av politiska eller strategiska skäl eller från dålig och bristfällig utbildning på låg och mellan nivå.²⁵ De menar också att en införlivning av krigets lagar på lägre nivåer kan motverka att överträdelser sker på grund av politiska eller strategiska beslut.

I boken presenterar de olika teoretiska perspektiv på krigets lagar. Den första är realism. Här är synsättet att militär nödvändighet är det rådande och därav har krigets lagar ingen effekt på hur krig

²² ibid 86.

²³ Nina Tannenwald, "Assessing the Effects and Effectiveness of the Geneva Conventions" i Matthew Evangelista och Nina Tannenwald (red), *Do the Geneva Conventions Matter?* (Oxford University Press 2017) 11.

²⁴ John M Doris och Dominic Murphy, "From My Lai to Abu Ghraib: The Moral Psychology of Atrocity" (2007) 31 *Midwest Studies in Philosophy* 25, 34.

²⁵ Matthew Evangelista, "How the Geneva conventions matter?" i Matthew Evangelista och Nina Tannenwald (red), *Do the Geneva Conventions Matter?* (Oxford University Press 2017) 8.

förs.²⁶ Militär nödvändighet går alltid före om det skulle uppstå ett motsatsförhållande mellan militär nödvändighet och humanitära krav.

Det andra perspektivet är det liberala perspektivet vilket hävdar att stater har en önskan att begränsa bruket av våld utifrån olika orsaker.²⁷ Ur detta perspektiv kan även dras det rationella perspektivet som menar att brott mot krigets lagar kommer att slå tillbaka på diverse olika sätt mot den som bryter mot lagarna. En annan del av det liberala perspektivet kopplar regimens art till viljan att följa krigets lagar. Där menar man att demokratiska stater är mer villiga än auktoritära att följa internationella överenskommelser.

Det tredje perspektivet som presenteras är det konstruktivistiska.²⁸ Det konstruktivistiska perspektivet menar att krigets lagar följs på grund av sociala normer och värderingar mer än av det skulle innebära negativa konsekvenser om man bröt mot dem. Det handlar mer om vem man vill vara och vilka de andra är. Här pekar man på framväxten av civiliserade stater som följer lagar jämfört med barbariska stater som inte gör det under 1800-talet. Detta synsätt kan sägas ha aktualiserats i USA:s krig mot terrorism där terrorister frångått lagliga skydd, exempel på detta är fängslandet av Al-Qaida medlemmar på Guantanamo Bay. En utvecklad variant på detta perspektiv handlar mer om att verka för det moraliskt och etiskt rätta, oavsett vilka de andra är eller vad de gör.

Det sista perspektivet, kritiskt teoretiska, menar att krigets lagar är framtagna för att berättiga krigföring på bekostnad av de humanitära värdena.²⁹

I samma bok presenterar Cohen och Ben-Ari sina slutsatser om hur efterlevnad kan nås inom en organisation utifrån forskning genomförd på den israeliska försvarsmakten (IDF).³⁰ De visar att på lägre nivåer är det framförallt gruppträck och organisationskultur som påverkar, på högre nivåer är det tunnelseende och militär nödvändighet som är de största fallgroparna. På den politiska nivån pekar de på politisk vilja och vilket intresse det finns för staten att följa regler.

2.2. Utveckling av etisk förmåga

Martin Cook menar att akademisk utbildning inom ledarskap och etik ofta syftar till att skapa god akademisk kunskap. Hur detta påverkar ett önskvärt beteende eller adresserar djupare faktorer som motivation, attityder och värderingar är svårt att säga.³¹ Problemet med detta menar Cook är att det önskvärda beteendet som teoretiskt lärts in kan ändras på grund av situation, kontext och miljö.³² Då utbildningen inom humanitär rätt främst är teoretisk så finns alltså en sådan risk som Cook beskriver även inom den svenska Försvarsmakten.

Annelies De Schrijver och Jeroen Maesschalck har genomfört ett flertal studier på utbildning i etik inom statlig förvaltning. I en studie på polisaspiranternas förmåga till att föra moraliska resonemang och hur den förmågan utvecklas genom deras polisutbildning fann de att praktisk övning i att tillämpa etiska resonemang har en större effekt på den förmågan än enbart teoretiska studier och diskussioner.³³ Deras resultat ger stöd till Cooks resonemang. I en annan studie presenterar de ett ramverk för etiska

---

²⁶ Tannenwald (n 22) 12.

²⁷ ibid 13.

²⁸ ibid 15.

²⁹ ibid 17.

³⁰ Amichai Cohen och Eyal Ben-Ari, "The Application of International Humanitarian Law by Israel Defense Forces" i Matthew Evangelista och Nina Tannenwald (red), *Do the Geneva Conventions Matter?* (Oxford University Press 2017) 21.

³¹ Cook (n 14) 99.

³² ibid 102.

³³ De Schrijver och Maesschalck (n 15) 112.

studier. Här presenteras 12 olika ”nivåer” av etisk kompetens som påverkas olika utifrån det sätt utbildningen är konstruerad.³⁴ Som exempel ger de att teoretiska studier stärker kunskapen i ämnet, men för att förbättra förmågan till tillämpning så är det bättre att använda fallstudier istället.

Det dessa studier talar för är att enbart teoretisk utbildning inte räcker för att utveckla en djupare förmåga att tillämpa eller forma en god attityd till krigets lagar som kan säkerställa efterlevnad i händelse av krig.

2.3. Psykologiska förklaringsmodeller

Då enkäten och intervjuer bygger på subjektiva upplevelser och bedömningar finns det anledning till att titta på psykologiska förklaringsmodeller för vissa av resultaten. Daniel Kahneman, professor i psykologi har forskat på ämnet i över femtio år.³⁵

En av hans främsta teorier är att vi skapar vår verklighetsuppfattning utifrån två system, där system 1 är det automatiska och system 2 används för avancerade uppgifter som kräver ansträngning.³⁶ En del i system 1 är WYSIATI, ”what you see is all there is”, det vill säga när en snabb bedömning skall göras fokuserar system 1 på de bevis som finns och därigenom bortser från de bevis som inte finns.³⁷

Ett annat psykologiskt fenomen som Daniel Kahneman beskriver är validitetsvillan. Validitetsvillan är ett exempel på hur system 1 får människor att göra felaktiga bedömningar.³⁸ Som exempel tar han en övning som han översåg, där uppgiften var att bedöma de övande utifrån sin lämplighet som blivande officerare. När deras bedömningar jämfördes med resultatet från officersutbildningen visade det sig att det inte fanns något samband mellan deras bedömningar och de blivande officerarnas prestation. Trots detta utfall påverkades inte bedömarnas subjektiva tilltro till sin egen förmåga att bedöma enskilda fall. Kahneman förklarar detta som att dessa ”säkra” bedömare har i sitt medvetande skapat en sammanhängande berättelse som endast är sann för den personen. Tilltron till våra övertygelser, eller till någon vi ser upp till som bär dessa övertygelser kan vara otroligt starka utan att det finns tydliga bevis för att den övertygelsen är sann.

2.4. Attityder i världen

I International Committee of the Red Cross (Röda korset) – People on War report, mäts attityder och tilltro till krigets lagar bland krigsdrabbade länder samt ett antal ej krigsdrabbade länder.³⁹ Dessa undersökningar visar på en utveckling där tilltron till krigets lagar har försämrats över de senaste 20 åren.

Dessa studier används som ledstänger i framtagandet av undersökningen. Nackdelen med dessa studier är att de är väldigt svartvita i många av sina svarsalternativ. Detta gör att de svar som används som jämförelse eller förklaringsgrund i denna undersökning behöver göras med eftertanke.

---

³⁴ Jeroen Maesschalk och Annelies De Schrijver, ”Researching and improving the effectiveness of ethics training” i Alan Lawton, Zeger van der Wal och Leo Huberts (red), *Ethics in Public Policy and Management: A global research companion*. (Routledge 2015).

³⁵ Princeton University. Bio. <https://scholar.princeton.edu/kahneman/lectures> (Hämtad 2020-09-10)

³⁶ Daniel Kahneman, *Tänka snabbt och långsamt* (Volante 2011) 27.

³⁷ ibid 121.

³⁸ ibid 20.

³⁹ International Committee of the Red Cross, ”People on war - The People on War Report” (1999); International Committee of the Red Cross, ”People on war - Perspectives from 16 countries” (2016).

2.5. Sammanfattning av teorier

Krigets lagar handlar inte bara om juridik. Dess efterlevnad handlar om personlighetsdrag hos de individer som ska tillämpa reglerna. Det handlar om kontext och organisationskultur. Det handlar om pedagogik och ledarskap. De teorier som denna uppsats hittar sitt stöd och sina förklaringar i tar sina ursprung ur flera av dessa perspektiv.

3. Metod

3.1. Metodologi

Arbetets epistemologi utgår från ett interpretivistiskt synsätt. Denna form av beskrivande förhållningssätt antyder att människor har en egen fri vilja och bedömningsförmåga men att de påverkas utifrån kulturella och sociala faktorer.⁴⁰

De ursprungliga frågeställningar som format forskningsfrågorna har ett etnografiskt ursprung där ett deduktivt förhållningssätt inledningsvis förs för att söka svar på forskningsfrågorna. Då frågeställningarna inte utgår från en forskningsmässig teoretisk grund förväntas svaren generera nya upptäckter vilket gör att processen tar sig en induktiv karaktär för att kunna förklara de resultat som framkommit. Hela processen blir således en abduktiv process.⁴¹

Undersökning innehåller både en kvalitativ ansats men även en kvantitativ. En ”mixed method” utav konvergerande trianguleringsdesign.⁴² Den kvalitativa ämnar fånga enskilda nyckelpersoners uppfattning kring ämnet, medans den kvantitativa söker att fånga kollektivets uppfattning. På detta sätt finns förhoppningen att dessa två oberoende av varandra skall kunna peka på gemensamma faktorer och därigenom skapa en större tillförlitlighet till slutsatserna.⁴³

Bild 2: Konvergerande trianguleringsdesign⁴⁴

⁴⁰ Donatella Della Porta och Michael Keating (red), *Approaches and methodologies in the social sciences* (Cambridge University Press 2008) 24.

⁴¹ ibid 65.

⁴² J Creswell och V Pioano Clark, ”Choosing a mixed method design”, *Designing and conducting mixed methods research* (2007) 63.

⁴³ ibid 64–65.

⁴⁴ ibid 63.

3.2. Metoder

Undersökningens två olika metoder är en kvalitativ del, det vill säga semistrukturerade intervjuer av nyckelpersoner, samt en kvantitativ enkätundersökning av ett större urval.

Inledningsvis sker studierna teorikonsumerande i syfte att skapa en förståelse för vilka teoretiska perspektiv och vilka teorier som finns för att kunna operationalisera och förstå undersökningen. Därefter sker intervjuer och enkätundersökning i ett försök till att kategorisera Försvarets styrande dokument samt ett urval ur svenska officerskåren för att upptäcka eventuella skillnader som kan skapa frågor för vidare forskning.

I sammanhanget Teoretiskt Perspektiv–Teori–Hypotes så kommer jag således att ta avstamp i de teoretiska perspektiven, och därefter röra mig kring teori och empiri i hopp om att kunna formulera en eller flera nya frågeställningar i slutet av studien.⁴⁵

Bild 3: Relationen Teoretiska Perspektiv –Teori-Hypotes.⁴⁶

3.3. Operationalisering

Enkätens frågor formuleras med stöd av Röda korsets undersökningar och svarsalternativen anpassas efter målgruppen.⁴⁷ Detta då målgruppen kan antas ha större kunskap om krigets lagar än befolkningen generellt. Dessa svarsalternativ analyseras sedan mot de teoretiska perspektiven presenterade av Tannenwald och Evangelista.⁴⁸ Därigenom skall det kunna gå att dra en generell slutsats om den presenterade uppfattningen från Försvarets ledning överensstämmer med de lägre delarna av organisationen.

Ur enkäten plockas de frågor ut som anses stödja forskningsfrågorna i en intervju. Dessa kompletteras med några nya frågor för att få ett kompletterande djup i svaren. Som ett sätt i analysen förklara de utfall som givits av enkäten och intervjuerna nyttjas teorierna om etisk utveckling och psykologiska förklaringsmodeller.⁴⁹

---

⁴⁵ Peter Esaiasson med flera, *Metodpraktikan - Konsten att studera samhälle, individ och marknad* (5:e edn, Wolters Kluwer Sverige AB 2017) 40.

⁴⁶ ibid.

⁴⁷ International Committee of the Red Cross, "People on war - The People on War Report" (n 38); International Committee of the Red Cross, "People on war - Perspectives from 16 countries" (n 38).

⁴⁸ Tannenwald (n 22).

⁴⁹ Cook (n 14); De Schrijver och Maesschalck (n 15); Kahneman (n 35).

3.3.1. Enkätundersökning

Demografiskt är enkäten utformad för att försöka se skillnader mellan försvarsgrenarna, ålder, kön, samt om det kan ses någon skillnad på de som deltagit i internationella insatser jämfört med dem som inte har det. Vidare är frågorna formade för att försöka fånga in attityden hos officerare samt försöka placera in dem i ett teoretiskt perspektiv. De är inte menade att vara kunskapsprovande även om det i vissa fall är oundvikligt.

Del 1 av enkäten, ”Vad tycker du?”, undersöker deltagarnas uppfattning om krigets lagar samt deras egen uppfattning om hur väl de anser sig kunna och tillämpa dessa delar.

Del 2 av enkäten, ”Agerande i krig” avser försöka undersöka främst attityd till uttalade scenarier men även till del kunskap.

Del 3 av enkäten, ”Situationer” söker fånga om deltagarnas troliga agerande på något sätt kan tror de skulle agera.

Del 4 är en demografisk del, syftande till att kunna jämföra deltagarna utifrån olika analysenheter.

Enkäten var internetbaserad och helt anonymiserad och hade en svarsfrekvens på 35%. Möjlighet har givits för respondenterna att ange e-mailadress om de skulle kunna tänka sig att vara med på en djupintervju senare. Endast 14 personer angav en adress för vidare intervjuer. Sammantaget kan det anses att svaren som avgetts har skett med stor ärlighet vilket är bra för hur rättvisande resultaten kan bedömas.

Enkäten provades på en mindre grupp i syfte att försöka säkerställa utformning, ordval och svarsalternativ. Syftet med detta var att försöka eliminera eventuella inramningseffekter.⁵⁰ Erfarenheter från denna ”pilotstudie” inarbetades i den slutgiltiga enkäten.

3.3.2. Intervjuer

Intervjuer genomfördes med folkrättsföreträdare på Försvarsmaktens skolor enligt formen samtalsintervju.⁵¹ Denna form lämpade sig väl för att utforska hur de upplever svenska officerares attityd och kunskap avseende folkrätten. Intervjuerna gjordes via telefon, personligt möte samt via IT-plattformen Zoom.

Frågorna i intervjun formades så att de var strukturerade i hög grad, men icke standardiserade i sina svarsalternativ för att söka så öppna svar som möjligt.⁵² Syftet i detta var att få en så heltäckande bild över hur de intervjuades upplevelser, samt även kunna få ett större djup i svaren att komplettera enkätundersökningens svar med.

3.4. Validitet och reliabilitet

I frågan om begreppsvaliditet när det kommer till attityder så är frågorna formulerade på ett sådant sätt att urvalet skall kunna kategoriseras enligt de teoretiska perspektiven.⁵³ Absolut kan en diskussion föras om mängden frågor är tillräckliga för detta eller tillräckligt korrekt formulerade. Då syftet är att

---

⁵⁰ Kahneman (n 35) 100.

⁵¹ Esaiasson and others (n 44) kap 14.

⁵² David och Sutton (n 9) 114.

⁵³ Esaiasson med flera (n 44) 59.

se om det skiljer mellan det i organisationen uttalade teoretiska perspektivet jämfört med urvalets för att skapa nya frågeställningar anses dessa vara tillräckliga.

På frågan om begreppsvaliditet avseende kunskap och förmåga så mäts officerarnas upplevda förmåga och inte deras faktiska förmåga att tillämpa krigets lagar.⁵⁴ Som understöd till den kommer sedan intervjuerna som syftar till att ge ett annat perspektiv på officerarnas upplevda förmåga. Tillsammans anses dessa av författaren vara tillräckligt nära den i verkligheten rådande situationen då endast empiriska test av urvalet bedöms komma närmare.

Reliabiliteten bedöms som god. Bedömningen görs att om denna enkät skulle göras om på motsvarande kurs i framtiden skulle den ge motsvarande svar om inte utbildningen i krigets lagar ändrar karaktär.

Resultatvaliditet eller intern validitet är summan av begreppsvaliditeten och reliabiliteten.⁵⁵ Enkätundersökningen har lyckats fånga in och gruppera respondenterna efter de teoretiska perspektiven som eftersöktes. Detta utan att göra anspråk på någon form av ”spetsighet”, men tillräckligt för att författaren ska våga göra bedömningen över hur pass införlivade krigets lagar är i Försvarmakten.

En svaghet i den kvantitativa delen är risken att de respondenter som svarar anser att krigets lagar är viktiga medan de som inte svarar anser motsatsen. Detta kan ge en skevhet vid tolkningen av resultatet. Då intervjuerna och enkäten kompletterar varandra och skapar en bild över läget i Försvarmakten som de enskilt inte skulle kunna ha gjort kan denna kombination av en kvantitativ studie och en kvalitativ motverka eventuell skevhet. Därigenom skapas en god intern validitet.⁵⁶

Resultaten mellan enkäten och intervjuerna är oberoende av varandra. De intervjuade kan ses som observatörer som kommit i kontakt med andra delar av populationen. Detta sammantaget bör borga för att när dessa pekar på samma fenomen så bör slutsatserna kunna ses om välgrundade och rättvisande.

Extern validitet, det vill säga möjligheten att göra en generalisering, i detta fall går det att säga att denna undersökning representerar Försvarmaktens officerare?⁵⁷ Som tidigare sagts kan man se på urvalet som en produkt av ett system där antagandet kan göras att även övriga som kommer ur det systemet har liknande uppfattning och eller skolning. Den möjliga skillnaden skulle kunna vara nya officerare med mindre erfarenhet av yrket och som ej påverkats av sin omgivning på motsvarande sätt.

4. Resultat och diskussion

Inledningsvis kategoriseras Försvarmaktens styrande dokument. Därefter presenteras svaren från enkäten. Där frågorna är desamma som i intervjuerna kompletteras resultaten från enkäten med svar från intervjuerna. Resultatet av intervjuerna redovisas i slutet av detta kapitel. De frågor som ej redovisas från enkäten var fritextsvar kopplade till redovisade frågor och ur dessa redovisas intressanta och fördjupande kommentarer.

---

⁵⁴ ibid.

⁵⁵ ibid 64.

⁵⁶ ibid 59.

⁵⁷ ibid.

4.1. Våra doktriner och teoretiska perspektiv

Militärstrategisk doktrin 2016 ger ett tydligt liberalt uttryck med fokus på Sveriges roll i det internationella samspelet med övriga nationer och Förenta nationerna.⁵⁸ *Svensk soldat och sjöman 2019* tar däremot mer avstamp i det konstruktivistiska perspektivet och lyfter fram normer och värderingar som viktiga delar om vilka vi ska vara som soldater, sjömän och chefer.⁵⁹ Ett annat styrande dokument som har samma perspektiv är *Vår militära profession*. I den beskrivs vad som förväntas av alla de kategorier som ingår i den militära professionen.⁶⁰ Här berörs inte folkrätten men med utgångspunkt från den syn som uttrycks måste slutsatsen dras att krigets lagar skall tillämpas med yttersta professionalitet.

4.2. Demografiska resultat

Enkäten gick ut till ca 280 stycken mottagare och totalt svarade 98 stycken officerare på HOP 19-21 och HOP 20-22. Åldersmässigt så fångar enkäten upp, som tidigare sagt, erfarna officerare.

Försvarsgrenstillhörighet	Armén	Flygvapnet	Marinen	Annan	Not.
	47	27	20	4	
Åldersfördelning	20-29	30-39	40-49	50-59	
	0	36	57	3	2 ej svarat
Könsfördelning	Man	Kvinna	Annan		
	88	8	0		2 ej svarat
Genomfört internationell tjänst	Nej	1-3 ggr	>3 ggr		
	24	53	16		5 ej svarat
Utbildning	HOP 19-21	HOP 20-22			
	39	57			2 ej svarat

Tabell 1: Demografiska resultat

⁵⁸ Försvarsmakten, *Militärstrategisk doktrin – MSD 16* (2016) 49,50.

⁵⁹ Försvarsmakten, *Svensk soldat & sjöman - SV SOLD 2019* (2019) 94,95,110.

⁶⁰ Försvarsmakten, "FM2015-1597:7 Vår militära profession - Agerar när det krävs" 1.

4.3. Enkäten del 1: Vad tycker du?

I denna första del söktes svaren på officerares attityd och egna uppfattning om sin kunskap om och sin förmåga att tillämpa dessa regler på olika nivåer.

4.3.1. Fråga 1 och 2: Upplevd kompetens och utbildning

Fråga 1: Inom Internationell humanitär rätt finns Genève och Haagkonventionerna med ett antal grundläggande principer, som i sig ligger till grund för krigets lagar och de svenska soldatreglerna. Hur väl anser du dig...

	Mycket väl	Väl	Till del	Inte alls	Vet ej	Kan inte/ Vill inte svara
kunna redogöra för soldatreglerna?	8	49	37	1	1	2
	58%		39%		1%	2%
kunna redogöra för de grundläggande principer som krigets lagar bygger på?	16	44	34	2	0	2
	61%		37%		0%	2%
kunna tillämpa dessa regler på grupp, pluton?	22	49	23	2	0	2
	72%		26%		0%	2%
ha förmåga att tillämpa dessa regler inom planering och genomförande på bataljon och brigadnivå?	16	47	25	5	1	4
	64%		31%		1%	4%
ha förmåga att tillämpa dessa i högre staber (Operativ nivå)?	11	39	34	4	4	6
	51%		39%		4%	6%

Tabell 2: Avgivna svar fråga 1.

Frågan mäter respondenternas upplevde förmåga till tillämpning och ses som en egenskattning utifrån den utbildning och erfarenhet de införskaffat sig under sin tjänstgöringstid. Enligt Försvarsmaktens bestämmelser skall plutonchefer kunna tillämpa dessa regler för kompanichefer kommer även kravet att kunna analysera.⁶¹ Svaren tyder på att respondenterna anser sig uppfylla Försvarsmaktens krav för plutonchefer.

Något mer än hälften av respondenterna anser att de kan redogöra för soldatreglerna men samtidigt anser mer än 70% att det kan tillämpa dessa på grupp eller pluton. Samtidigt är det nästan tre gånger så många som ”mycket väl” anser sig kunna tillämpa soldatreglerna som det är som anser sig kunna redogöra för dem. Daniel Kahneman menar att människor överskattar sin relativa förmåga inom områden som de är ganska bra på.⁶² Detta kan vara en förklaring till detta utfall, då respondenterna har bedömts som duktiga inom sin profession och blivit uttagna till den utbildningen de genomför.

På frågan tillämpning på bataljons- och brigad nivå anser 60% att de kan detta ”väl” eller ”mycket väl”. Detta skall ställa mot intervjuerna med folkrättsföreträdarna som samtliga anser att detta övas för lite på folkrätt eller att det helt enkelt rationaliseras bort. Vi ser ett möjligt motsatsförhållande här, hur kan vi vara duktiga på något vi inte övar?

Resultaten visar på att respondenterna i övervägande del anser sig ”väl” till ”mycket väl” kunna redogöra och tillämpa soldatreglerna samt de grundläggande principerna på högre nivåer runt 60%. Ställer vi dessa resultat emot årskurserna händer något intressant. Äldre kursen visar med all tydlighet att de anser sig ha en högre förmåga än yngre kursen.

⁶¹ Försvarsmakten, ”Försvarsmaktens interna bestämmelser 2019:1” 1.

⁶² Kahneman (n 35) 290.

Svarsalternativ	Mycket väl		Väl		Till del	
	19-21	20-22	19-21	20-22	19-21	20-22
Årskurs						
ha förmåga att tillämpa dessa regler inom planering och genomförande på bataljon och brigadnivå?	24%	11%	66%	39%	8%	38%
ha förmåga att tillämpa dessa i högre staber (Operativ nivå)?	24%	4%	61%	30%	16%	50%

Tabell 3: Jämförelse egenskattning mellan årskurser.

Det är uppenbart att utbildningen har påverkat synen på hur väl man anser sig kunna tillämpa krigets lagar och deras grundläggande principer. Den kurs om 7,5 poäng i operativ juridik som genomförts omfattar övergripande all lagstiftning som gäller från fred till kris och krig.⁶³

Den juridiska kursen, men också de planeringar och praktiska moment som genomförts under HOP 19-21 har rört sig i tiden innan krigets lagar inträder. Det som juridiskt kallas ”jus ad bellum”. Det vill säga de regler som anger hur nationer får nyttja vapenmakt och stridshandlingar mot varandra rent generellt.⁶⁴ Det finns alltså lite som talar för att HOP 19-21 som kollektiv blivit så mycket bättre, ”jus in bello”, det vill säga att tillämpa krigets lagar. För att i realiteten påstå att HOP 19-21 skulle vara så mycket bättre på att tillämpa krigets lagar än HOP 20-22, krävs dock att samma skattning kan göras igen av HOP 20-22 nästa läsår för att bekräfta om skillnaden består eller visa på om det är den genomförda utbildningen som påverkar respondenternas uppfattning.

Det som var ännu mer slående var skillnaden mellan antal genomförda utlandstjänster och sin upplevda förmåga till de tre första frågeställningarna. Med antalet internationella tjänstgöringar ökar andelen som anser sig kunna detta ”väl” till ”mycket väl”. Fördelningen mellan de bägge kurserna är jämnt avseende internationell tjänstgöring. Detta kan alltså inte ses som en förklaring till skillnaden mellan kurserna.

Antal internationella tjänstgöringar	>3 ggr	1-3 ggr	Ej genomfört
kunna redogöra för soldatreglerna?	81%	69%	52%
kunna redogöra för de grundläggande principer som krigets lagar bygger på?	75%	61%	50%
kunna tillämpa dessa regler på grupp, pluton?	87%	75%	54%

Tabell 4: Del som avgivit svarsalternativ ”Mycket väl” och ”väl” inom antalet internationella tjänstgöringar.

Denna skillnad är intressant för att senare i arbetet se om det finns fog för att det verkligen skulle föreligga sig på detta sätt. Det stora frågetecknet är här, precis som med årskurserna, att internationella insatser som Sverige deltagit i har oftast rört sig i området av ”jus ad bellum”, där särskilda insatsregler med grund i krigets lagar nyttjats. Kombattant begreppet har ofta varit otydligt och insatsen har haft mer av en polisiär karaktär än ett försvar av nationen enligt ”jus in bello”.

⁶³ Försvarshögskolan. *Kursplan 2HO006 Operativ juridik i gemensamma operationer.*

⁶⁴ ICRC, *What are jus ad bellum and jus in bello?* 2015-01-22. <https://www.icrc.org/en/document/what-are-jus-ad-bellum-and-jus-bello-0> (Hämtad 2020-09-04)

Fråga 2: Hur upplever du mängden utbildning/träning du fått inom krigets lagar?

	Inte tillräckligt		Liten del		Tillräckligt		För mycket		Vet ej, kan ej, vill ej svara	
Praktisk tillämpning/ träning	20 (20%)		41 (42%)		36 (38%)		0		1 (1%)	
Teoretisk utbildning	6 (6%)		28 (29%)		60 (61%)		0		4 (4%)	
Årskurs	19-21	20-22	19-21	20-22	19-21	20-22	19-21	20-22	19-21	20-22
Praktisk tillämpning/ träning	18%	23%	44%	42%	39%	35%	0%	0%	0%	0%
Teoretisk utbildning	2%	5%	21%	36%	76%	55%	0%	0%	1%	0%

Tabell 5: Avgivna svar fråga 2.

Avseende teoretisk utbildning anser sig ca 60% att de fått tillräckligt med utbildning. Medans avseende praktisk tillämpning och träning anser endast ca 36% att de fått tillräckligt. Detta stöds också av att ur intervjuerna kom ett samstämmigt nej från folkrättsföreträdarna på frågan om vi övar tillämpningen av folkrätten tillräckligt på större övningar exempelvis försvarsmaktsövningar.

Detta resultat är intressant ur det faktum att ca 70% i tidigare fråga anser sig duktiga att tillämpa detta på grupp och pluton. Siffran sjunker till strax ovanför 60% avseende tillämpning på bataljons- och brigadnivå. Detta ska ses i kombination med att mer än hälften av respondenterna anser att de fått för lite praktisk tillämpning och träning. Detta lyfter än en gång motsatsförhållandet från föregående fråga: Hur kan vi vara duktiga på något vi inte övar?

En förklaring till detta kan vara den så kallade validitetsvillan.⁶⁵ Eftersom vi har studerat ämnet men inte övat det så drar vi våra slutsatser utifrån de bevis som finns tillgängliga. Då respondenterna upplever sig ha fått bra teoretisk utbildning så görs bedömningen utifrån detta. Något som kan peka på detta, kan vara skillnaden mellan hur årskurserna anser att de kan tillämpa krigets lagar på högre nivå (se diskussionen under fråga 1). Vidare stöd för den diskussionen är fördelning mellan svarsalternativen inom årskurserna som ligger nära varandra avseende hur man upplever mängden praktisk tillämpning/ träning man fått.

Lägg sedan till den svenske officerens eventuella självbild där det ligger i professionens sak att kunna dessa regler i kombination med ett arv av gott ledarskap, gott renommé avseende sådana här frågor internationellt samt ett kontinuerligt värdegrundsarbete inom Försvarsmakten. Det synes vara så att i detta avseende finns en väldigt subjektiv tilltro till vår egen förmåga eller om vi vill en validitetsvillan.⁶⁶

Avslutningsvis kan sägas att för att ett sådant förhållande ska kunna bekräftas så måste respondenterna testas i deras kunskap och hur deras förmåga till tillämpning är. Till del kan frågorna senare i enkäten kanske belysa detta. Någon skillnad utifrån genomförda utlandstjänster syntes inte i denna fråga.

⁶⁵ Kahneman (n 35) kap 20.

⁶⁶ ibid.

4.3.2. Fråga 4 och 5: Synen på krigets lagar

Fråga 4: Krigets lagar har funnits i cirka 70 år. Krigföringen har ändrats markant sedan dess med tillkomsten av ny teknik och domäner i form av informationsarenan och rymden. Är det fortfarande relevant att försöka sätta juridiska begränsningar på krig?

Svarsalternativ	Ja	Nej	Vet inte	Ej svar
	93	2	2	1

Tabell 6: Avgivna svar fråga 4.

Jämfört med Röda korsets undersökning där 67% av respondenterna anser att det är relevant tyder detta på att det respondenterna i denna undersökning ser en nytta med reglerna.⁶⁷ Detta är ett starkt tecken på god införlivning av dessa regler i den svenska Försvarsmakten. Bland folkrättsföreträdarna var alla överens om att det var av högsta relevans att fortsätta utveckla och stifta regler för framtidens krigsföring.

Utifrån det faktum att respondenterna så unisont svarat ”Ja”, finns det inget utrymme att nyttja denna fråga för att kunna kategorisera någon dragning mot något av de teoretiska perspektiven.⁶⁸ Utan det får konstateras att krigets lagar har ett värde, oavsett enskild respondents skäl, hos den utfrågade populationen.

Det som går att göra, då endast två respondenter avviker i sina svar, är att utesluta ett perspektiv ur fortsatt diskussion och det är det kritiskt teoretiska perspektivet. Detta perspektiv ger att krigets lagar inte påverkar hur krig förs och därav så finns det ingen anledning att försöka sätta juridiska begränsningar.⁶⁹

Fråga 5: Tror du Genèvekonventionerna och krigets lagar har någon effekt på hur allvarliga krig blir eller har de ingen effekt alls?

Svarsalternativ	Förhindrar att krig blir värre	Gör ingen skillnad	Vet inte	Ej svar
	71	16	7	4

Tabell 7: Avgivna svar fråga 5.

Nästan 73% av respondenterna anser att krigets lagar förhindrar krig från att bli värre, samtidigt är det nästan 17% som säger att krigets lagar inte gör någon skillnad. Det är väldigt små skillnader mellan årskurserna och genomförda internationella tjänster.

Detta kan då i sin helhet ses som en övervikt för de liberala och konstruktiva teoretiska perspektiven vilket är positivt för bedömningen av införlivning. De senare svaranden kan placeras in i det teoretiska perspektivet realism eller kritiska.⁷⁰ Lutar vi oss då mot Tannenwald och Evangelistas teori om att ju närmare ledningshierarkins uppfattning och de lägre nivåernas uppfattning om korrekt agerande ligger varandra desto mer införlivade är dessa uppfattningar i organisationen.⁷¹

I intervjuerna med folkrättsföreträdarna ansåg samtliga att krigets lagar och Genèvekonventionerna redan nu har haft effekt genom att förbjuda vissa vapensystem och krigföringsmetoder. De mer erfarna folkrättsföreträdarna framhåller att lagarna har haft effekt oavsett om det är rör sig om en statlig väpnad konflikt eller om det är en intern väpnad konflikt.

⁶⁷ International Committee of the Red Cross, ”People on war - Perspectives from 16 countries” (n 38).

⁶⁸ Tannenwald (n 22).

⁶⁹ ibid.

⁷⁰ Evangelista (n 24).

⁷¹ ibid.

4.3.3. Fråga 6 och 7: Skäl till efterlevnad.

Fråga 6: Oavsett om krigets lagar har en effekt på själva kriget eller ej. Vilka tre anledningar anser du är viktigast för att följa krigets lagar?

Svarsalternativ	Antal svar	Procentsatser
Upprätthålla värdefulla humanitära värden.	87	31
Regelbrott och övergrepp skapar långvariga negativa konsekvenser på samhällen och individer.	85	31
Skydda en nations anseende och internationella relationer.	48	17
Upprätthålla heder och stolthet för professionen.	29	10
Undvika negativ inverkan på militära enheters prestationer.	18	6
Annat	8	3
Ökad militär effekt.	2	1
Inget av ovanstående.	2	1

Tabell 8: Avgivna svar fråga 6.

Frågans samtliga svarsalternativ är skäl som forskning kan visa på kan vara en anledning för att en part väljer att följa krigets lagar. Ett försök att kategorisera svarsalternativen mot ett teoretiskt perspektiv kan te sig på följande sätt:

Realism framhåller militär nödvändighet och anledningen till att följa krigets lagar är om det anses ändamålsenligt.⁷² Svarsalternativ som ökad militär effekt, undvika negativ inverkan på militära enheters prestationer och skydda en nations anseende på internationella relationer faller inom den kategorin.

Det liberala framhåller ett egenintresse av att följa krigets lagar.⁷³ Svarsalternativ som regelbrott och övergrepp skapar långvariga negativa konsekvenser på samhällen och individer, skydda en nations anseende och internationella relationer, undvika negativ inverkan på militära enheters prestationer faller inom den kategorin.

Konstruktivism handlar om normer och identitet, vilka vi är?⁷⁴ Upprätthålla humanitära värden, upprätthålla heder och stolthet för professionen samt skydda en nations anseende och internationella relationer faller inom den kategorien.

Med denna fördelning faller de teoretiska perspektiven ut enligt följande: 24% realism, 58% konstruktivism, 64% liberalt. Detta är absolut ingen exakt fördelning och ska ses som flytande. Men utifrån hur respondenterna har svarat och de svarsalternativ de valt är det en tydlig riktning mot de perspektiv som talar för en samstämmighet med Försvarmaktens styrande dokument.

⁷² Tannenwald (n 22) 12.

⁷³ ibid 13.

⁷⁴ ibid 15.

Fråga 7: Från listan nedan vem eller vad tror du på verkar mest hur kombattanter beter sig under krig?

Svarsalternativ	Påverkar mycket starkt	Påverkar starkt	Påverkar något	Påverkar inte alls	Vet ej	Vet ej, kan ej, vill ej svara
Gruppen	72	23	2	0	0	1
Ledare inom organisationen	37	56	4	0	0	1
Samhällsledare	5	27	56	8	1	1
Andra påverkansfaktorer såsom media och sociala medier	7	46	40	3	1	1
Risk för bestraffning av det egna rättssystemet	3	26	62	5	1	1
Risk för bestraffning av internationella rättssystemet	0	5	67	24	1	1

Tabell 9: Avgivna svar fråga 7.

Här överensstämmer respondenternas uppfattning med Cohen och Ben-Aris uppfattning.⁷⁵ Det som blir intressant i detta är då högre officerares efterlevnad som Cohen och Ben-Ari menar beror på hur stark rådgivning man får inom krigets lagar. Det intervjuerna med folkrättsföreträdarna gav, var att det stödet inte finns, eller är så starkt som det borde vara:

”...deras juridiska stöd på en brigadstab är ju som regel en reservofficer som till vardags är advokat...”⁷⁶

”en hel del förband som inte har någon...någon folkrättsföreträdare.”⁷⁷

”...man kan fundera på var Försvarmaktens folkrättsföreträdare skall finnas i organisationen? Jag har inte jättemycket att anföra emot att folkrättsföreträdaren sitter på MSS. Men jag ser begränsningar inte minst nu med tanke på de ökade självständigheterna för arméstab, flygstab och marinstab.”⁷⁸

Ur intervjuerna konstateras att de intervjuade har väldigt olika möjligheter att påverka tjänstegrener folkrätt. I ett av fallen kan inte folkrättsföreträdaren ses som något annat en rapporteringsfunktion utan påverkan på utbildning eller övningar. Försvarmaktens folkrättsföreträdare är som sagt en person med placering på MSS. Dennes roll är att utveckla och genomföra utbildning i folkrätt. I intervjuerna framkom att Sverige saknar en funktion motsvarande Judge Advocate General (JAG). Det vill säga en organisation som inte bara hanterar rådgivning i juridiska frågor utan även erfarenhetshantering och utformning och implementering av utbildning.⁷⁹

”Så vi har ju organiserat oss själva på ett sätt som gör att vi är väldigt liten organisation i Försvarmakten som jobbar med de här utbildningsfrågorna. Och vi förväntar oss då att man på respektive förband, på något sätt, med automatik, lägger in det här i den normala utbildningen med den kompetens som då finns”⁸⁰

⁷⁵ Cohen och Ben-Ari (n 29) 21.

⁷⁶ Intervju 200820

⁷⁷ Intervju 200831

⁷⁸ ibid.

⁷⁹ Intervju 200826

⁸⁰ ibid.

Folkrättsföreträdare saknas, eller sitter på fel plats, de juridiska rådgivarna är reservofficerare som eventuellt finns med på övningar, med det är inte garanterat. Slutsatsen är att det just nu finns stora hål i det stöd som Cohen och Ben-Ari efterlyser.⁸¹ Avseende utveckling av folkrätten i Försvarsmakten:

”Där finns det en ganska stor utvecklingspotential, men då måste även högre chefer på högkvarterssidan visa att de tycker att detta är viktigt. För annars så blir det inte viktigt.”⁸²

4.4. Enkäten del 2 - Agerande i krig

Nedan följer ett antal påståenden om sättet att bedriva stridshandlingar på. Instruktionen var att läsa svarsalternativen noga och fundera gärna en stund kring varje påstående.

4.4.1. Fråga 8 och fråga 10: Att anfalla skyddade föremål

Svarsalternativ	Fel	En del av krig	Både och	Ej svar
Fråga 8: Att anfalla städer och byar där det finns civila som kan skadas eller dödas för att nå militära mål, är detta fel eller en del av krig?	11	30	55	2
Fråga 10: Att attackera religiösa eller historiska platser och byggnader där motståndaren har grupperat i anslutning till, är det fel eller en del av krig?	28	22	46	2

Tabell 10: Avgivna svar fråga 8 och 10.

I *Svensk manual i humanitär rätt* kan vi läsa följande:

”Försiktighetsprincipen innebär en skyldighet att iaktta alla rimliga försiktighetsåtgärder för att undvika skador på civila och civila objekt.”⁸³

Samt avseende proportionalitetsprincipen:

”Principen innebär att, oavsiktliga förluster (s.k. collateral damage) som uppkommer av militära operationer, inte får vara överdrivna i förhållande till den förväntade, konkreta och direkta militära fördelen.”⁸⁴

Finns kännedom om försiktighetsprincipen och proportionalitetsprincipen, samt deras innebörd bör svaret på fråga 8 och 10 vara ”både och”. Detta då ur ett moraliskt perspektiv och ur ett förtroendeperspektiv skall ses som fel att civila skadas eller dödas. Samtidigt som det juridiska perspektivet öppnar för att det under vidtagna rimliga försiktighetsåtgärder att anfall får genomföras.

Ungefär en tredjedel av de som svarat ”En del av krig” här hänvisat till de grundläggande principerna på ett sådant sätt att de kan räknas in i svarsalternativet ”Både och”. Två av respondenterna som svarat ”Fel” har i sina fritextsvar uttryckt en förståelse för att det kan vara ”Både och”.

Begreppet militär nödvändighet återkommer flertalet gånger i fritextsvaren hos de som svarat ”Både och”. De framhåller militär nödvändighet som den helt avgörande punkten det vill säga ett realistiskt synsätt. Problematiken i detta är att militär nödvändighet och det humanitära kravet alltid skall vägas

⁸¹ Cohen och Ben-Ari (n 29) 21.

⁸² Intervju 200902

⁸³ Folkrättskommittén (n 2) 48.

⁸⁴ ibid 47.

mot varandra det vill säga att det är det som utgör proportionalitetsprincipen.⁸⁵ Inte som en övervägande del av de som lämnat fritextsvar nämnt:

”Militär nödvändighet kontra prop.”

Försiktighetsprincipen nämns inte i något av fritextsvaren även om flera visar på att varsamhet skall tas i en sådan situation som frågan avser. Intrycket som fås är att respondenterna har kännedom om dessa grundläggande principer men inte mer än så.

Avseende fråga 10, så anger *Svensk manual i humanitär rätt* följande:

”Om kulturegendom och platser avsedda för religiösa ändamål utgör militära mål och ska anfallas kräver proportionalitetsprincipen särskilt att egendomen eller platsen inte ska skadas mer än vad uppdraget kräver.⁸⁶

Samt:

”Innan ett anfall riktas mot kulturegendom eller plats avsedd för religiösa ändamål ska motparten varnas att upphöra med den användning som gör att egendomen eller platsen är ett militärt mål.”⁸⁷

Det finns alltså även här en juridisk öppning för att genomföra anfall som kan skada religiösa och historiska byggnader. Därav så förs samma resonemang här som i föregående fråga, ”Både och” bör vara det övervägande svaret.

Men här ses en markant skillnad på antal respondenter som anser att detta är fel nästan tre gånger så många. En tredjedel av respondenterna, oavsett tidigare internationell tjänstgöring eller ej anser att detta är fel. Fritextsvaren ger tyvärr ingen djupare förklaring till detta fenomen.

Frågorna 8 och 10 har till skillnad från Röda korsets *People on war* fått ett till svarsalternativ.⁸⁸ Förutom alternativen ”Fel”, och ”En del av krig” har alternativet ”Både och” lagts till. Detta för att svarandena skall kunna markera att de anser att det är fel, men visar att krigets lagar under vissa premisser tillåter attacker enligt ovan.

---

⁸⁵ *ibid.*

⁸⁶ *ibid* 77.

⁸⁷ *ibid.*

⁸⁸ International Committee of the Red Cross, ”People on war - Perspectives from 16 countries” (n 38).

4.4.2. Fråga 12 och 14: Överflödiga skada

Svarsalternativ	Ja	Nej	Vet ej	Kan inte/ Vill inte svara
Fråga 12: Är det okej för en part att använda sig av truppminor för att hindra framryckning för motpartens styrkor, fastän de kan skada eller döda civila? Med truppminor anses här självutlösande explosiva laddningar som används mot personal, ej fordon.	18	72	3	5
Fråga 14: Om motståndaren bryter mot krigets lagar, ger det oss rätt att bryta mot samma regler?	95	1	1	1

Tabell 11: Avgivna svar fråga 12 och 14.

Sverige har anslutit sig till Ottawakonventionen som antogs 1997 vilken förbjöd bland annat användning av truppminor.⁸⁹ Detta faktum bör påverka svaret i fråga 12 och det syns även i de fritext-svar som är kopplade till frågan:

”inte en absolut sanning. beror på om man ratificerat avtalet.”

”Om förbudet mot truppminor är ratificerat av nationen är det förbjudet (dvs för oss). För Ryssland - högst troligen ok att använda sig av, då de ej ratificerat.”

Här var det dock några fritext-kommentarer som stack ut med en kraftigt ”realistisk” ton:

”Här är juridiken tydlig men i ett läge där det handlar om liv och död för egen person eller stat så är det troligt att juridiken inte längre blir en faktor i övervägandet.”

”Alla vapen kan döda civila. Det är hur vapnen används som är viktigt. Att förbjuda minor i Sverige pga. felaktigt användande i andra delar av världen hjälper ingen.”

”Sverige borde inte skrivit under förbudet mot personminor.”

”Eftersom du frågar efter min synpunkt så är svaret Ja, men om du frågar efter det korrekta svaret så har Sverige ratificerat anti-minor/truppminor vilket per se innebär att Sverige som nation inte kan nyttja detta effektiva stridsmedel”

Fråga 14 lämnar ett väntat resultat kan tyckas. Det var en respondent som dock tyckte att det ger oss rätten att bryta mot samma regler:

”Men det behöver inte betyda att man hela tiden gör det.”

En respondent sammanfattade det hela mycket värtaligt i sitt fritext-svar:

”Ett sådant synsätt gör syftet bakom KL obsolet och startar en eskalerande våldsspiral. Ett sådant scenario leder oundvikligen till överdrivet våldsutnyttjande och massiva förluster på båda sidor när desperata militära behov sammanförs med en hämndlystnad efter tidigare oförrätter.”

---

⁸⁹ Folkrättskommittén (n 2) 95.

4.4.3. Fråga 16: Rätten till sjukvård

Svarsalternativ	Håller med	Håller till del med	Håller inte med	Vet inte/ Vill inte svara
Fråga 16: Hur väl håller du med om följande påstående: Alla som skadas eller såras i krig har rätt till sjukvård.	84	12	0	2

Tabell 12: Avgivna svar fråga 16.

På denna fråga gavs ej möjligheten till fritextsvar vilket nu i efterhand är en brist. Det hade varit intressant att se kommentarerna för de som ”Håller till del med” och se vilka eventuella invändningar som skulle ha presenterats. I övrigt ligger svarsalternativen inom det förväntade.

4.4.4. Fråga 17: Planering och bedömning

Fråga 17: Du befinner dig i en stab som skall planera ett anfall mot civil bebyggelse där fienden är grupperad. Ange vad du behöver ta hänsyn till, om möjligt ange vilka principer som styr.

Svarsalternativen var av typen fritext. Dessa har givits ett betyg från 0-5. Betyget 5 gavs till de svar som fått med samtliga grundläggande principer, eller redogjort på ett sådant sätt att innebörderna av principerna finns med. De eftersökta principerna är distinktion, försiktighet, proportionalitet samt förbudet mot överflödigt skada.⁹⁰ Principerna Martensklausulen, reciprocitet samt förbud mot diskriminering ses inte i denna fråga som de viktigaste att ta hänsyn till men har tagits med i bedömningen om de nämnts. Betyget 1 gavs till de som angett en princip, eller fört ett resonemang som kan kopplas mot endast en princip och så vidare. Betyget 0 gavs till de som inte lämnat något svar.

Betyg	5	4	3	2	1	0
Antal svar	3	5	10	20	46	14
Andel procent	3%	5%	10%	20%	47%	14%

Tabell 13: Antal svar utifrån givna betyg i fråga 17.

Enligt *FIB 2019:1* skall officerare på denna nivå kunna tillämpa samt i vissa delar analysera folkrätten.⁹¹ I detta fall gör författaren utifrån de givna svaren att betyget 3 motsvarar tillämpa och betyget 4 motsvarar analysera.

Då detta är en enkät och inte ett regelrätt diagnostiskt prov så skall resultaten tolkas med stor försiktighet. Med det sagt kan det ändå konstateras att 68% har avgivet svar som ligger under önskad nivå från Försvarsmakten. Samtidigt kan man resonera kring om de nivåer Försvarsmakten lagt är rimliga att uppnå. Men även då vid en nivåsenkning om ett steg, så är det fortfarande 47% som inte når upp. Därtill skall läggas de 14% som ej avgivet något svar och därav förblir ett frågetecken.

Nu ska inte en oförmåga till att rabbla upp de grundläggande principerna ses som att kunskapen om deras innebörd inte finns. Men svaren visar tyvärr på att det inte är solklart bland respondenterna vilka innebörderna är för de olika principerna.

⁹⁰ ibid 46.

⁹¹ Försvarsmakten, ”Försvarsmaktens interna bestämmelser 2019:1” (n 60).

4.5. Enkäten del 3 – Situationer

Nedan beskrivs ett antal situationer som respondenterna skulle ta ställning till hur de tror de skulle ha agerat. Jag underströk att det var viktigt att de svarade utifrån hur de skulle agera, och inte hur Försvarmakten vill att de ska agera.

4.5.1. Fråga 18 och 20: Kombattanter

Svarsalternativ	Ja	Nej	Vet ej	Kan inte/ Vill inte svara
Fråga 18: Du anträffar en fientlig soldat som har skadat sina ben och kan inte röra sig, han har till synes inget vapen. Han försöker dock genom rop påkalla sina kamraters uppmärksamhet på din närvaro. Får du bekämpa honom?	62	27	8	1
Svarsalternativ	Skulle hjälpa	Skulle inte hjälpa	Vet ej	Kan inte/ Vill inte svara
Fråga 20: Skulle du hjälpa en skadad fiendesoldat som gett upp och som dödat en person nära dig?	69	5	23	1

Tabell 14: Avgivna svar i fråga 18 och 20.

En kombattant är en person som aktivt deltar i striderna och ingår i en parts väpnade styrkor, exempelvis en soldat eller motståndsmän vars uppträdande är reglerat i Genèvekonventionerna.⁹² Begreppet kombattant är centralt inom krigets lagar. Deras status uttrycks enligt följande i *Svensk manual i humanitär rätt*:

”Kombattanter är militära mål och får, om de inte är försatta ur stridbart skick (hors de combat), anfallas, även under den tid de inte tar direkt del i fientligheterna.”⁹³

Den fientlige soldaten i frågan är kombattant, han deltar aktivt i fientligheterna genom att han, trots sin skada försöker påkalla sina kamrater. Han är således inte försatt ur stridbart skick eller tydligt givit upp och får därav bekämpas.⁹⁴

Över 30% av respondenterna anser att de inte får bekämpa eller vet inte om de får bekämpa. Detta är oroväckande högt då som tidigare sagts är begreppet kombattant centralt i krigets lagar. Här får man då ställa sig frågan om respondenterna har missuppfattat frågan med tanke på den oturligt formulerade instruktionen. Tyvärr kan det förhålla sig så att respondenterna kan ha tolkat frågan som ”vad” de skulle ha gjort istället för vad de ”får” göra. Vissa av fritextsvaren kan tyda på det:

”Beror på situationen i sin helhet.”

”Din fråga saknar kontext.”

Men samtidigt utgår vi från att dessa 27 som svarat ”Nej” har svarat på frågan ”...skulle du bekämpa honom?” innebär detta att dessa 27 inte skulle ha agerat såsom regelverket tillåter och därigenom möjligen kunna lämna en fördel till motståndaren.⁹⁵

Sedan finns det kommentarer där resonemanget i detta fall är helt felaktigt utifrån frågeställningen:

”Frågan är om individen är försatt ur stridbart skick. Bedömer jag att individen är det får jag inte nedkämpa.”

⁹² Folkrättskommittén (n 2) 54.

⁹³ ibid 53.

⁹⁴ ibid 259.

⁹⁵ ibid 53.

”Som en yttersta utväg om du upplever fara för eget liv”

”Om han inte kan röra sig så är han per definition försatt ur stridbart skick.”

Det är således en stor del officerarna som inte har klart för sig om när man får bekämpa en kombattant när krigets lagar råder. Denna osäkerhet är något som framkommer i intervjuerna med folkrättsföreträdarna som ett fenomen som är tydligare hos de yngre:

”Exempelvis en kombattant, dem frågar ofta, de yngre (elever på SOU red:anm) ’får jag bekämpa?’, det är inte frågan om ’får’ ni kan aldrig diskutera den frågan om får eller får inte med era soldater. För en svensk soldat och officer skall eller skall inte bekämpa fienden.”⁹⁶

Av respondenter som svarat ”Nej” så är det 22 av 27 stycken som genomfört utlandstjänst en eller flertalet gånger. En möjlig förklaring och risk med detta kan vara som en folkrättsföreträdare uttryckte det:

”Men det kan ju också vara så att de som gjort utlandstjänst tar med sig sitt beteende hem. Och sedan kan det beteendet sprida sig på förbandet. Ju fler från ett förband som varit i utlandstjänst desto lättare är det att den tillämpningen man gjort utomlands blir rådande över hur man tror vi beter sig här hemma.”⁹⁷

Återkopplar vi här till fråga 1 och hur respondenterna med flertalet internationella insatser upplevde sig kunna redogöra och tillämpa krigets lagar på lägre nivåer så finner vi ett motsatsförhållande. Med bakgrund ur detta motsatsförhållande samt det som folkrättsföreträdarna berättat. Så verkar det finnas en stor risk att många felaktigt utgår från sina internationella erfarenheter när det skall tillämpa krigets lagar i en nationell kontext. Utdrag ur en intervju:

”Så sådana här resonemang, liksom, skiljer sig väldigt utifrån en internationell tjänstgöring och den nationella. Och vi börjar förstå detta det här bättre, men många som varit på utlandstjänst förstår inte de här skillnaderna, utan tror att man kan jobba nationellt på samma sätt som man gjort internationellt. Och då kanske man agerar på ett sätt som gör att det blir fel.”⁹⁸

Här ligger en stor risk för efterlevnaden av krigets lagar. Kahneman menar att i många fall bygger våra uppfattningar på övertygelser hos personer vi ser upp till.

”Några av våra starkaste övertygelser grundar sig inte på några bevis alls, förutom att personer vi tycker om och litar på hyser dessa övertygelser”.⁹⁹

Då majoriteten av svarande är åldern 40-49 så finns det en stor risk att dessa personer i sina kommande befattningar bär med sig en felaktig uppfattning och därav kan hämma underställda officerares taktiska agerande. Det räcker således inte bara att våra yngre får en korrekt utbildning, Försvarsmakten behöver även göra ett återtagande av denna kunskap på högre nivåer.

Tittar vi på nästa fråga så anger Genèvekonventionen att sårade soldater skall få samma vård och den enda åtskillnad som får göras skall vara medicinsk.¹⁰⁰ Då 84% angett i fråga 16 att alla som skadas och såras i strid har rätt till sjukvård kan det vid första anblick tyckas märkligt att bara 69% svarar att de ”Skulle hjälpa” i denna fråga. Men att försöka sätta sig in i hur man som person reagerar i en sådan

---

⁹⁶ Intervju 200820.

⁹⁷ Intervju 200826.

⁹⁸ ibid.

⁹⁹ Kahneman (n 35) 237.

¹⁰⁰ Folkrättskommittén (n 2) 154.

situation är inte det lättaste. Läger man på de faktorer som kan påverka agerandet såsom trötthet, stress och rädsla så blir frågan allt svårare att svara på. Detta kan ses som en förklaring till skillnaden i svaren. Uttryck för detta kan även hittas i fritextsvaren:

”Jag hoppas att jag skulle göra det men jag kan inte avgöra vad jag skulle göra när jag var i den aktuella situationen.”

”Svår frågeställning. Jag vet vad det "rätta" svaret är, men svårt att föreställa sig i den situationen.”

”Jag skulle vilja svara ja men jag kan ärligt säga att jag inte är säker på det.”

”Jag borde hjälpa enligt lagar men skulle ha svårt att genomföra det.”

”Vet rätt svar, ge hjälp. Men, jättesvår fråga! Situationen som beskrivs med dess psykologiska påfrestningar gör att det känns svårt att ärligt svara annat än att jag inte vet.”

Även här ses en skillnad mellan antalet internationella insatser. Av de som gjort fler än tre insatser återfinns 3 gånger så många av respondenterna i ”Skulle inte hjälpa” jämfört med de andra svarsalternativen. Även i ”Kan inte/ Vill inte svara” syns en överrepresentation. Förklaring till detta kan vara att de som genomfört internationella insatser i högre grad varit i liknande situationer och svarar utifrån sina erfarenheter. De har upplevt den interna konflikten i verkligheten och förstår hur svårt den kan vara. Det kan också vara så att respondenterna inser det praktiskt svåra i att genomföra detta i ett skarpt läge. Tyvärr är det enda fritextsvaret som ges kopplat till svaret ”Skulle inte hjälpa” är:

”Inte om striden fortfarande pågår”

4.5.2. Fråga 22 och 24: Krigsfångar

Svarsalternativ	Ja	Nej	Vet ej	Kan inte/ Vill inte svara
Fråga 22: Skulle du behandla en krigsfånge väl trots att det finns indikationer på att motståndarna inte gör detsamma?	87	1	6	4
Fråga 24: Skulle du använda hot eller våld för att tvinga en tillfångatagen motståndare att ange viktig information, exempelvis var denne har placerat en bomb eller minerat en plats där civila kvinnor och barn kan skadas.	32	19	40	7

Tabell 15: Avgivna svar i fråga 22 och 24.

Den enda respondenten som svarat nej har i sitt fritext-svar visat på komplexiteten med dessa frågor:

”Idag och utifrån min moral - Ja, men väl i händelsernas centrum är jag skeptisk till om mitt beslut skulle bestå.”

Just komplexiteten i frågan ses som en anledning till att jämfört frågorna 20 och 22 så har antalet som svarat ”Vet ej” blivit den största gruppen. En annan orsak kan vara att fråga 24 utformades avsiktligt med att innehålla orden ”civila kvinnor och barn” i ett försök att skapa en moraliskt svårare fråga. Oavsett om det lyckades eller ej, så har fritextkommentarerna visat på att det finns en osäkerhet kring vad hot och våld innebär och var gränsen för tortyr går.

”Var går gränsen för tortyr.. intressant fråga eftersom den kan i sin extrema tolkning berättiga tortyr”

”Det är en stor skillnad mellan hot och våld så jag väljer att inte svara på frågan”

”Inget grovt givetvis, men jag skulle nog göra vad jag kunde inom rimliga gränser för att få ut informationen.”

Det dessa tre respondenter ger uttryck för är att det finns osäkerheter om vad som gäller avseende förhör av krigsfångar tillika tillfångatagna motståndare. *Svensk manual i humanitär rätt* anger följande:

”Då förhör eller utfrågning utförs får varken fysisk eller psykisk tortyr, eller annan form av tvång, utövas mot krigsfånge för att få upplysningar, av vad slag det än må vara. Fångar som vägrar att lämna upplysningar ska inte hotas, förolämpas eller utsättas för obehag eller otillbörlig behandling.”¹⁰¹

Vad som är avsevärt mer besvärande med dessa resultat är att 32% svarat att de skulle använda hot eller våld i en sådan situation.

”Målet att skydda oskyldiga är av högre prioritet än den enskilda individen (tillfångatagna motståndaren). Ja!”

”Jag skulle göra det som krävs för att få den information jag behöver, för att slutändan skydda civila.”

”Den specifika situation som beskrivs tangerar gränserna för krigsbrott av fienden, men det är inget krigsbrott att i sig hota fram information som kan ge en lösning på detta. Samtidigt finns det lagstöd som gör att jag får minimera civila förluster genom att använda tillbörligt våld om inte denna situation kan anses vara en som anspelar på tortyr, vilket är förbjudet.”

”Principiellt är svaret nej men våldet skulle kunna "rättfärdigas" ur ett proportionalitetsperspektiv.”

De första två fritextsvaren visar på ett realist perspektiv, när kriget väl är här så gäller militär nödvändighet.¹⁰² Det går inte säga något om deras kunskap i ämnet, utan det får ses som ett uttryck för det realistiska perspektivet. De nästkommande två kommentarerna är desto mer problematiska då dessa respondenter faktiskt beskriver det som att de har stöd i krigets lagar för att nyttja hot eller våld som förhörsmetod. Röda korsets undersökning visar att när personer som svarat ”Ja” på en liknande fråga som fråga 24 och därefter blir informerade om att tortyr är förbjudet så sjunker antalet ”Ja” svar med nästan 40%.¹⁰³ Så ett första steg till att komma tillrätta med detta är kan vara utbildning av Försvarsmaktens officerare och inte göra som läraren som beskrevs i kapitlet bakgrund och kontext.

Även här sticker de som genomfört flera utlandstjänster ut. Med antalet utlandstjänster så ökar andelen som svarar ”Ja”. Detta är en problematik som även pekas på under intervjuerna:

”Jag ser en utmaning där för regelverket, Genèvekonventionerna är ju olika, vilka regler som gäller när vi pratar krig på hemmaplan, alltså invasionsförsvaret, och när vi pratar internationella insatser.....och väldigt tydligt vart det när vi pratar det här, de som varit ute och har en erfarenhet av omhändertagande av stridande eller civila i ett annat land. Jag menar där är det accepterat och även tillåtet att kunna fångsla folk, låsa in dem,

---

¹⁰¹ ibid 181.

¹⁰² Tannenwald (n 22) 12.

¹⁰³ International Committee of the Red Cross, ”People on war - Perspectives from 16 countries” (n 38).

handfångsel, huvor och kanske lite omänskliga förhörsmetoder. Vilket inte är tillåtet i en nationell kontext överhuvudtaget.”¹⁰⁴

4.6. Intervjuerna

Parallellt med enkätundersökningen skedde intervjuer med folkrättsföreträdare i Försvarsmakten. Folkrättsföreträdaren skall vara en person med kompetens inom folkrätt som kan understödja skolor och förband med planering, genomförande, utveckling och utvärdering av folkrätten i övningar och utbildningar.

Av de utfrågade var endast en folkrättsföreträdare på heltid och det var Försvarsmaktens folkrättsföreträdare på MSS. Flera av dem påtalade bristen i denna lösning vilken innebär att behöva balansera tiden mot andra uppgifter. Det var också tydligt att en av de intervjuade inte var mer än en rapporteringsfunktion och hade således ingen påverkan på utveckling eller utbildning på sitt förband.¹⁰⁵ Här efterfrågades av flera av de intervjuade tydligare styrningar och prioriteringar från Högkvarteret och även Ledningsstabens Juridikavdelning.

De intervjuade har verkat som folkrättsföreträdare mellan tre till sex år. Men flera uppger att de varit engagerade i ämnet redan innan de fått nuvarande roll. Intrycket som ges är att samtliga intervjuade anser att detta är viktigt och de uppvisar ett stort engagemang för frågorna.

Samtliga intervjuade var överens om att Genèvekonventionerna och krigets lagar har effekt. Främst pekar de på de förebyggande effekterna av förbjudna vapensystem och metoder. Det som också är intressant är att de även menar att folkrätten har och har haft en viss effekt på interna väpnade konflikter. De är även överens om att en fortsatt utveckling av krigets lagar behövs för att följa teknikutvecklingen och vår tids förändrade konflikter.

På frågan om intresset från officerare avseende folkrätt ökat med om riktningen av försvaret, var svaren inte samstämmiga. Här syns även en tydlig skiljelinje mellan de som upplevs arbeta mer med dessa frågor än andra. De som upplevdes minst involverade i sin roll var de som såg minst intresse. Medans de upplevdes vara mer involverade såg ett ökat intresse. Vilket kanske är ganska naturligt.

När frågan om svenska officerares förmåga till tillämpning ställdes kvarstod denna skiljelinje. De med upplevd mindre involvering ansåg att officerarnas förmåga var god oavsett nivå. De som upplevdes mer involverade vara alla överens om att soldatreglerna kan vi nog redogöra innebörden för och tillämpa. Men från bataljon och uppåt uttrycktes en stark tveksamhet. Främst för att det inte övas och för att de rationaliseras bort.

Huruvida det finns en risk att svenska officerare undviker att agera på grund av en rädsla att bryta mot krigets lagar så framkommer två möjliga scenarion. Folkrättsföreträdarna menar att med yngre officerare kan det falla sig så. Medans hos äldre och mer erfarna ser de en risk med att okunskapen gör att vi bara kör på och därigenom skulle kunna begå brott mot krigets lagar då vi inte i tillräckligt stor utsträckning tar hänsyn till de grundläggande principerna.

”Jag ser då en större risk att man agerar stridstekniskt och taktiskt utan att ta hänsyn till den civila dimensionen och kanske på så sätt istället får oönskade skadefall bland civila eller civil egendom....Tappar vi förtroendet där så kan vi ju hamna i lägen att civilbefolkningen faktiskt hellre vill att motståndaren finns kvar i ett område, och vi inte

---

¹⁰⁴ Intervju 200826.

¹⁰⁵ Intervju 200824

kommer, därför att de känner sig mer trygga i ett lugnt läge med motståndaren än om vi kommer och genomför ett anfall utan att ta hänsyn till dem.”¹⁰⁶

En stor anledning till detta enligt folkrättsföreträdarna är att vi övar alldeles för lite. Många moment hanteras ordermässigt under övningar, dessa får alltså aldrig någon praktiskt effekt. Exempelvis kan ett kompani få uppgiften att vara beredd att upprätta krigsfångplats, men det sker aldrig. Ett annat exempel är att städer är utrymda i övningarna, vilket i verkligheten skulle vara omöjligt och de följdproblem som flyktingströmmar hanteras inte inom övningens ram. Att detta sker förklaras med att man vill öva strid och manöverkrigföring på övningarna och därav rationaliseras moment bort som kan anses ta från det.

Om Försvarsmaktens värdegrundsarbete påverkar hur vi eventuellt skulle tillämpa krigets lagar, så är folkrättsföreträdarna inte eniga, men det är inte någon solklar skiljelinje. Här fås uppfattning när man tittar på svaren att desto mer involverad personen är i sin folkrättsföreträdarroll desto mer anser man att värdegrundsarbetet påverkar. Förklaringen kanske kom ur en intervju:

”Men vi sätter inte ihop det i ett sammanhang. Så visst tror jag att värdegrundsarbetet påverkar, men det görs nog kanske mer för att inte vi inte reflekterar hur det hänger ihop än, än att vi försöker visa i våra utbildningar och diskussioner att det här hänger ihop och att det här är en helhet som faktiskt bygger på varann. Och där tror jag vi kan bli bättre.”¹⁰⁷

På frågan om de upplevt någon skillnad i kunskap och attityd mellan försvarsgrenarna, i ålder, kön eller utlandstjänst är svaren väldigt olika. När det gäller försvarsgrenarna finns det inga samstämmiga svar. Avseende en försvarsgren framhölls den som ett föredöme av en folkrättsföreträdare, men sågades av en annan. I ålder lyfts det fram att yngre kan upplevas mer försiktiga än de äldre av två stycken. Avseende kön är det ingen som anser sig ha sett någon anmärkningsvärd skillnad. Däremot när det kommer till erfarenhet från internationell tjänst så framträder en upplevd skillnad:

”Jag skulle nog vilja säga att det finns en större skepsis mot de folkrättsliga reglerna bland dem som har varit ute tidigare.”¹⁰⁸

”Ju fler från ett förband som varit i utlandstjänst desto lättare är det att den tillämpningen man gjort utomlands blir rådande över hur man tror vi beter sig här hemma. Därför att man inte vet eller förstår skillnaderna i utlandstjänst kontra nationellt försvar.”¹⁰⁹

När frågan om hur svenska officerare skulle stå sig mot andra nationer avseende efterlevnad av krigets lagar blir skiljelinjen tydlig igen. De med mindre involvering hänvisar till vår goda värdegrund och att med den som bas så är vi minst lika bra som andra nationer. De med mer erfarenhet ger en annan bild. Utbildningsmässigt menar flera att vi kanske inte är så bra jämfört med andra, i vissa fall sämre utbildade än andra nationers officerare. Försvarsmaktens organisation lyftes även den i dessa frågor då vi i Sverige har en heltidstjänst som arbetar med dessa frågor, det vill säga utbildning och övning, jämfört med andra nationer som har JAG sektioner som arbetar med dessa frågor, exempelvis Storbritannien.

Vad folkrättsföreträdarna skulle vilja utveckla var de alla mer överens om än inte. Nya uppdaterade utbildningspaket för alla nivåer, grupp och pluton, bataljon och brigad, något som kan komplettera de teoretiska utbildningar som Försvarshögskolan genomför med OP och HOP. Det nuvarande

---

¹⁰⁶ Intervju 200826.

¹⁰⁷ ibid.

¹⁰⁸ Intervju 200831.

¹⁰⁹ Intervju 200826.

utbildningspaketet är från 2003. Mer praktisk övning och inte minst tydligare styrningar från Försvarsmaktens ledning om att detta är viktigt.

4.7. Sammanfattning resultat och diskussion

Undersökningen visar på en genomgående positiv syn på krigets lagar och nyttan med dem. Det som sticker ut är att vi anser oss bättre på att tillämpa än att redogöra, framförallt hos de med flera internationella tjänster. Senare frågor visar att det finns frågetecken kring förmågan till tillämpning. Detta stöds av Cooks teorier om effekterna av teoretisk utbildning.¹¹⁰ Därigenom måste det anses finnas en övertro på vår egen förmåga att tillämpa krigets lagar.

Respondenterna visar på en tydlig samstämmighet gentemot organisationen som tyder på en stark införlivning av krigets lagar. Enkäten har visat en övervikt mot de teoretiska perspektiv som det ges uttryck för i våra doktriner. Enkäten visar att det finns en del realister som anser att militär nödvändighet är det allena rådande. Men i detta avseende att de skulle vara en större riskfaktor för efterlevnaden än den okunskap som enkäten blottat till del kan inte sägas.

Avseende förmågan hos respondenterna att tillämpa krigets lagar i planering och genomförande på högre nivå, framkommer bilden av att med lite god vilja och en stark värdegrund så löser vi nog det där. Tron är hög medans de få frågor som ställdes kring detta visar på annat. Enkäten och intervjuerna visar med all tydlighet att den gemensamma uppfattningen är att vi övar för lite på tillämpning. Detta kan påverka vår uppfattning om vår kompetens som till stor del kan vara felaktig.

Det är författarens uppfattning att om övning och utbildning genomförs på ett sätt där krigets lagar appliceras i praktisk övning. Så kommer detta leda till diskussioner som stärker officerarnas förmåga till tillämpning samt att realisterna kommer att antingen inse eller tvingas att förstå att det inte bara går att hävda militär nödvändighet och därigenom hanteras även den eventuella konflikten som anses vara en fallgrop för högre ledningsnivåer.¹¹¹

4.8. Framtida forskning

I uppsatsen har konstaterats att respondenterna anser att de fått alldeles för lite praktisk övning. Detta i kombination med de kunskapsmässiga tveksamma resultaten i enkäten bör man titta på en utveckling av hur man utbildar och framförallt övar på krigets lagar inom Försvarsmakten.

De belgiska forskarna De Schrijver och Maeschalck har tagit fram ett ramverk för etisk utbildning.¹¹² Det torde ligga i både Försvarsmaktens och Försvarshögskolans intresse att utveckla utbildningarna. I detta arbete borde det ingå att undersöka hur olika typer av utbildningar passar in och påverkar de olika etiska nivåerna Maeschalck och De Schrijver beskriver i sitt arbete. Kopplat till detta bör en djupare undersökning göras över det pedagogiska resultat utifrån dagens utbildningar då resultaten på denna enkät antyder en betydligt sämre nivå än av Försvarsmakten efterfrågad.

---

¹¹⁰ Cook (n 14) 98.

¹¹¹ Cohen och Ben-Ari (n 29) 21.

¹¹² Maeschalk och De Schrijver (n 33).

5. Slutsatser

När jag började detta arbetet, var jag övertygad om en sak. Det kommer att visa att vi övar tillämpning av krigets lagar alldeles för lite och vi undviker det gärna för att inte försvåra till våra övningar. En bild som intervjuerna med folkrättsföreträdarna bekräftar tillsammans med enkäten.

Genom detta arbete har ytterligare tre problemområden identifierats. Först vår attityd och kunskap. Svenska officerare har en så god attityd till krigets lagar att vi upplevs ta efterlevnaden för given. Enkäten var inte på något sätt utformad för att testa kunskaper utan ett försök att fånga attityder. Det måste anses att det är något enkäten mycket väl har gjort, men samtidigt har den visat på att det finns grava missuppfattningar om krigets lagar samt i vissa delar en låg kunskap hos respondenterna.

Det andra är vår erfarenhetshandling i folkrättsfrågor. Något som var oväntat och förvånande var hur de respondenter med flera internationella tjänster som grupp stack ut i enkätsvaren. Den grupp av officerare som ofta får sätta sin prägel på hur förband uppträder utifrån sina erfarenheter, har visat på att i högre grad anse sig kunna dessa principer bättre än övriga. Samtidigt som enkäten visar på större brister för förståelsen av krigets lagar i den gruppen jämfört med övriga något som också intervjuerna med folkrättsföreträdarna pekar på. Häri ligger en stor risk för Försvarsmakten att gå i det Kahneman kallar ”Validitetsvillan”.¹¹³

För det tredje, en organisation för att hantera folkrättsfrågor finns inte. Viljan uttrycks i våra doktriner men syns inte i vår organisation. De juridiska rådgivarna på våra bataljoner är ofta reservofficerare som inte är tillgängliga dagligen. En heltidstjänst är vad Försvarsmakten har idag för att hantera folkrättsfrågor, utbildning, utveckling och övning. Utan i stället ligger ansvaret på chefen i ledet. Försvarsmakten själv har angett följande:

”§2 Varje militär chef ska se till att underlydande personal, militär och civil, ges utbildning om sina rättigheter och skyldigheter enligt krigets lagar.”¹¹⁴

Det må tyckas hårt att dra dessa slutsatser ur en undersökning med cirka 100 deltagare. Men dessa deltagare är blivande högre chefer i Försvarsmakten. Deras gemensamma kunskap och kompetens ska vara högre än för officerskåren i allmänhet. De är som en lärare på Försvarshögskolan uttryckte det: ”Best of the best”. Läger vi även på antagandet att de som deltagit anser att krigets lagar är viktigare än de som inte deltagit så blir det svårt att bortse från vad denna undersökning visar.

Sverige behöver en officerskår som förstår och kan tillämpa krigets lagar på alla nivåer. En början är att inse att vår förmåga blott är ett luftslott och göra något åt det. Om vi inte gör det, så kommer såren på Sverige som nation och samhälle, Försvarsmakten som organisation och på soldater som individer bli svåra för en lång tid framöver i en eventuell efterkommande fred.

---

¹¹³ Kahneman (n 35) kap 20.

¹¹⁴ Försvarsmakten, ”Försvarsmaktens interna bestämmelser 2019:1” (n 60).

6. REFERENSER

Försättsbild från Pexels. <https://www.pexels.com/photo/white-and-brown-wooden-surface-4551916/>
(Hämtad 2020-09-11)

Enkäten.

<https://forms.office.com/Pages/ResponsePage.aspx?id=moohuw0Ts0KOogf803KgaXVliXNcuKRLgDyMskwxag9UNjAxR0IHNEg0OE1RNExWRjBKREtKR1NGVS4u>

Resultat av enkäten:

<https://forms.office.com/Pages/DesignPage.aspx?fragment=FormId%3Dmoohuw0Ts0KOogf803KgaXVliXNcuKRLgDyMskwxag9UNjAxR0IHNEg0OE1RNExWRjBKREtKR1NGVS4u%26Token%3D54aca0fc715b4fa99d0c392369d127e2>

Litteratur:

- Cohen A och Ben-Ari E, "The Application of International Humanitarian Law by Israel Defense Forces" i Matthew Evangelista och Nina Tannenwald (red), *Do the Geneva Conventions Matter?* (Oxford University Press 2017)
- Cook ML, "Military ethics and character development" i George Lucas (red), *Routledge handbook of military ethics* (Routledge 2015)
- Creswell J och Pioano Clark V, "Choosing a mixed method design", *Designing and conducting mixed methods research* (2007)
- David M och Sutton CD, *Samhällsvetenskaplig metod* (Studentlitteratur AB 2016)
- De Schrijver A och Maesschalck J, "The development of moral reasoning skills in police recruits" (2015) 38 *Policing* 102
- Della Porta D och Keating M (red), *Approaches and methodologies in the social sciences* (Cambridge University Press 2008)
- Doris JM och Murphy D, "From My Lai to Abu Ghraib: The Moral Psychology of Atrocity" (2007) 31 *Midwest Studies in Philosophy* 25
- Esaiasson P and others, *Metodpraktikan - Konsten att studera samhälle, individ och marknad* (5:e edn, Wolters Kluwer Sverige AB 2017)
- Evangelista M, "How the Geneva conventions matter?" i Matthew Evangelista och Nina Tannenwald (red), *Do the Geneva Conventions Matter?* (Oxford University Press 2017)
- Fair E, "An Iraq Interrogator 's Nightmare" *Washington Post* (2007)
- Folkrättskommittén, "SOU 2010:72 Folkrätt i väpnad konflikt" (2010)
- , "Svensk manual i humanitär rätt m. m. SOU 2010:72" (2010)
- Försvarsmakten, *Operativ doktrin 2014 - OPD* (Försvarsmakten 2014)
- , "FM2015-1597:7 Vår militära profession - Agerar när det krävs" 1
- , *Militärstrategisk doktrin – MSD 16* (2016)
- , "Försvarsmaktens interna bestämmelser 2019:1" 1
- , *Svensk soldat & sjöman - SV SOLD 2019* (2019)
- Hagberg H, "Folkrätt i praktiken" (Lunds universitet 2013)

Hong JY och Kang WC, "Trauma and stigma: The long-term effects of wartime violence on political attitudes" (2017) 34 Conflict Management and Peace Science 264

International Committee of the Red Cross, "People on war - The People on War Report" (1999)

——, "People on war - Perspectives from 16 countries" (2016)

Kahneman D, *Tänka snabbt och långsamt* (Volante 2011)

Kulka RA and others, "Contractual Report of Findings from the National Vietnam Veterans Readjustment Study", vol 27709 (1988)

Liddell Hart BH, *Strategy* (2:a edn, Meridian Printing 1991)

Lindvall K, Tengroth C och Clomé D, "Information om den humanitära rätten" (Totalförsvarets folkrättsråd, Försvarsdepartementet)

Maesschalk J och De Schrijver A, "Researching and improving the effectiveness of ethics training" i Alan Lawton, Zeger van der Wal och Leo Huberts (red), *Ethics in Public Policy and Management: A global research companion*. (Routledge 2015)

Milgram S och Greider B, *Att lyda auktoriteter* (1:a edn, Bokförlaget Hansson & Bruce 2020)

Olsthoorn P, "Courage in the Military: Physical and Moral" (2007) 6 Journal of Military Ethics 270

Tannenwald N, "Assessing the Effects and Effectiveness of the Geneva Conventions" i Matthew Evangelista och Nina Tannenwald (red), *Do the Geneva Conventions Matter?* (Oxford University Press 2017)

Wallace GPR, "Condemning or Condoning the Perpetrators? International Humanitarian Law and Attitudes Toward Wartime Violence" (2019) 44 Law and Social Inquiry 192

Internetkällor:

Försvarshögskolan. *Utbildnings- och kursplaner officersprogrammet 20-23*.

<https://www.fhs.se/studentportalen/studera/mina-studier/kursplan-och-kurslitteratur/utbildnings--och-kursplaner-officersprogrammet-20-23.html> (Hämtat 2020-08-07)

ICRC, *What are jus ad bellum and jus in bello?* 2015-01-22. <https://www.icrc.org/en/document/what-are-jus-ad-bellum-and-jus-bello-0> (Hämtad 2020-09-04)

Kahneman, Daniel. Princeton University. *Bio*. <https://scholar.princeton.edu/kahneman/lectures> (Hämtad 2020-09-10)

Röda Korset. *Vad är krigets lagar?* <https://www.rodakorset.se/krigets-lagar/aven-krig-har-regler/vad-ar-krigets-lagar/> (Hämtad 2020-08-10.)

Intervjuer:

Intervju i möte 200820.

Intervju via telefon 200824.

Intervju via telefon 200826.

Intervju i möte 200831.

Intervju via Zoom 200902.